

PARTICULARITĂȚILE REPARTIZĂRII SARCINII PROBAȚIUNII ÎN DEPENDENȚĂ DE FELUL DE PROCEDURĂ

THE PARTICULARS OF ALLOCATING THE DUTY OF PROBATION DEPENDING ON THE TYPE OF PROCEDURE

Felicia CHIFA, ORCID: 0000-0003-2672-9724
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

CZU: 343.14/.15:347.91/.95

e-mail: chifa.felicia@gmail.com

An essential condition for issuing a valid and well-founded judicial decision is the establishment of crucial circumstances relevant to the case, which are determined through the process of evidence. The fair resolution of a case always on the accurate identification of the subject matter of evidence and the verification of significant facts. In this context, the burden of proof represents the obligation assigned to a participant in the legal process to substantiate specific factual circumstances. The general rule governing the allocation of the burden of proof, which dictates that each party must substantiate the circumstances they invoke as the basis for their claims and objections, entails certain intricacies in different types of procedures, and even in the adjudication of specific case types, alternative rules for allocating the burden of proof are established.

Keywords: *circumstance, fact, probation, proof, burden of probation.*

Din literatura de specialitate, dar și din legislație, rezultă regula generală de determinare a sarcinii probațiunii, care prevede că fiecare parte trebuie să dovedească circumstanțele pe care le invocă drept teme al pretențiilor și obiecțiilor sale, dacă legea organică nu dispune altfel. Dacă e să ne referim la timp, sarcina probațiunii, inițial, revine reclamantului. În cazul excepțiilor invocate de pârât, pentru a combate pretențiile reclamantului, sarcina probei revine pârâtului, deoarece el este cel care face o susținere înaintea judecătorului, transformându-se, astfel, în reclamant în raportul probatoriu – *in excipiendo reus fit actor*. Când pârâtul depune o acțiune reconvențională, el se transformă în reclamant atât în instanță, cât și în raportul probatoriu, iar reclamantul din cererea de chemare în judecată va avea sarcina probei, după ce pârâtul și-a dovedit susținerile. Prin urmare, fiecare parte, atunci când invocă un fapt nou în sprijinul pretenției sau apărării sale, trebuie să-i dovedească existența [1, p. 52].

Regula generală privind repartizarea sarcinii de probațiune este expusă și în art. 118 alin. (1) CPC, conform căruia *fiecare parte trebuie să dovedească circumstanțele pe care le invocă drept teme al pretențiilor și obiecțiilor sale, dacă legea nu dispune altfel.*

Din moment ce reclamantul a făcut dovada afirmațiilor sale, pârâtul este obligat să iasă din pasivitate. Codul de procedură civilă actual prevede, în art. 131 alin. (6), norma care „obligă” pârâtul să iasă din pasivitate; altfel, dacă acesta nu neagă faptele afirmate de reclamant, el nu trebuie să le dovedească. Dar dacă pârâtul neagă pretențiile recla-

mantului, atunci reclamantul trebuie să le dovedească. Dacă, în motivarea negării sale, pârâtul se bazează pe anumite circumstanțe, atunci sarcina probei trece la el. În general se creează impresia că partea care a declarat prima dată existența anumitor circumstanțe nu este obligată să dovedească existența acestora, decât dacă cealaltă parte furnizează instanței probe convingătoare ale absenței acestora [2, p. 60]. Considerăm că regula prevăzută în art. 123 alin. (6) CPC este, de fapt, este o reflectare a regulii generale. Prin urmare, se poate afirma cert că sarcina probațiunii se împarte între reclamant și pârât. Totodată, trebuie de remarcat că, deși sarcina probațiunii e împărțită între părți, dacă ambele vor fi pasive, atunci, cel care va suferi consecințele negative va fi reclamantul, deoarece lui îi va fi respinsă acțiunea, iar situația pârâtului va rămâne neschimbată.

Modalitatea de repartizare a sarcinii probațiunii depinde de felul de procedură civilă. Prin *felul de procedură civilă* urmează să înțelegem modul de intentare, examinare și soluționare a cauzelor civile, determinat de categoria și specificul dreptului sau de interesului legitim ce urmează a fi protejat.

În acest context, menționăm că repartizarea sarcinii probațiunii în literatura de specialitate și în legislație este raportată la procedura în *acțiuni civile*: fiecare parte trebuie să dovedească circumstanțele pe care le invocă drept temei al pretențiilor și obiecțiilor sale, dacă legea organică nu dispune altfel.

Trebuie să relevăm că, în legislația procesuală, judecătorul, deși are un rol diriguitor, totuși are obligația de a soluționa just cauza, ceea ce prezumă stabilirea unui adevăr judiciar; altfel spus, va fi considerat ca și existent doar ceea ce a fost probat. În acest sens, judecătorul participă în cadrul probațiunii prin unele acțiuni concrete, contribuind la facilitarea probării faptelor importante pentru soluționarea justă a cauzei. Astfel, inițial, instanța va stabili normele de drept aplicabile, din care rezultă faptele ce vor fi incluse în obiectul probațiunii, iar, potrivit art. 118 alin. (5) CPC, *instanța judecătorească (judecătorul) este în drept să propună părților și altor participanți la proces, după caz, să prezinte probe suplimentare și să dovedească faptele ce constituie obiectul probațiunii pentru a se convinge de veridicitatea lor*. Totodată, judecătorul, la necesitate, contribuie la adunarea probelor prin acceptarea cererii de reclamare a acestora, când partea e în imposibilitate de a o prezenta, iar pe tot parcursul procesului participă la cercetarea probelor și, în final, la aprecierea lor. La fel, judecătorul poate relua examinarea cauzei chiar și după pledorii, dacă va considera că unele circumstanțe nu au fost clarificate (art. 234 alin. (2) CPC). Observăm că judecătorul, chiar având în general un rol diriguitor, participă prin acțiuni clar reglementate de Codul de Procedură civilă în cadrul probațiunii. Considerăm că rolul judecătorului corespunde unui echilibru între contradictorialitate și legalitate.

Procedura în *contencios administrativ* are ca regulă generală prevederea de la art. 93 din Codul administrativ, conform căreia fiecare participant probează faptele pe care își întemeiază pretenția, iar prin derogare de la această regulă, fiecare participant probează faptele atribuite exclusiv sferei sale de activitate. De menționat că actualul Cod administrativ a schimbat regula privind repartizarea sarcinii probațiunii, care a fost prevăzută

în art. 24 alin. (3) al Legii contenciosului administrativ, unde se stipulează că sarcina probațiunii în acțiunea de anulare a actelor administrative, prin care au fost lezate drepturile unei persoane, este pusă pe seama pârâtului, iar în materie de despăgubiri revine ambelor părți.

Actualmente, instanța va ține cont de faptul că ambele părți își vor proba argumentele, astfel instanța, examinând cauza în contencios administrativ, a afirmat că, *cu referire la solicitare privind declararea nulității semnăturii arhitectului-șef interimar al mun. Chișinău de pe documentația de proiect, instanța o consideră neîntemeiată; or, contrar prevederilor art. 93 din Codul administrativ, de către reclamant nu au fost prezentate probe sau argumente justificative în acest sens. Totodată, instanța notează că, potrivit art.93 din Codul administrativ, fiecare participant probează faptele pe care își întemeiază pretenția. În speța dată, reclamantul a eșuat să probeze suportarea cheltuielilor de judecată, din care considerente pretenția acestuia privind încasarea cheltuielilor de judecată se respinge ca neîntemeiată* [3].

Comparativ cu acțiunea civilă, în contencios administrativ judecătorul are un rol activ în cadrul probațiunii și poate cerceta starea de fapt din oficiu. Articolul 194 din Codul administrativ prevede că în procedura în prima instanță se soluționează din oficiu probleme de fapt și de drept. Totodată, conform art. 216 din Codul administrativ, pentru pregătirea dezbaterilor judiciare, judecătorul sau, în cazul instanței colegiale, judecătorul raportor efectuează următoarele acțiuni: a) clarifică circumstanțele ce trebuie probate și indică probele suplimentare, care trebuie prezentate de către participanți în termenul stabilit expres de instanța de judecată; b) solicită, la cerere sau din oficiu, probele necesare examinării complete și soluționării juste a cauzei de contencios administrativ printr-o încheiere, în care este stabilit termenul-limită de prezentare a acestora; instanța stabilește felul și volumul cercetărilor și nu este legată nici de expunerile participanților, nici de cererile lor de reclamare a probelor (art. 22, 219 din Codul administrativ). Totodată, instanța poate solicita pârâtului și celorlalți participanți la proces referințe cu privire la acțiunea în contencios administrativ – atât la cerere, cât și din oficiu, precum și probele necesare examinării complete și soluționării juste a cauzei de contencios administrativ (art. 216 din Codul administrativ), poate să solicite informații și să solicite acte și dosare (art. 87 din Codul administrativ). Iar în cazurile de nerespectare a obligației de prezentare a probelor, partea poate fi sancționată. Rolul activ al judecătorului este justificat prin prisma specificului procedurii în contencios administrativ, care are ca scop asigurarea respectării drepturilor și a libertăților prevăzute de lege ale persoanelor fizice și juridice, ținându-se cont de interesul public și de regulile statului de drept.

Procedura specială este deosebită de celelalte, inclusiv prin regulile care se referă la probe [4, p.22]. Reieșind din specificul acesteia – lipsa unui litigiu de drept și a două părți cu interese contrare –, putem afirma că sarcina probațiunii îi revine, în general, petiționarului și doar subsidiar – persoanei interesate. Subsidiar, pentru că nu vor fi consecințe negative directe ale neaprobării faptelor afirmate de ei în respectivul proces. Trebuie menționat, în plan comparativ, art. 294 CPC al Ucrainei, care stipulează că jude-

cătorul poate să reclame probe din propria inițiativă în procedura specială [5]. Reclama-rea are ca scop de a examina pe deplin și obiectiv circumstanțele cauzei [6, p. 540].

În procedurile speciale de constatare nu există părți cu interese contrarii, așa încât este imposibil să se vorbească despre aplicarea deplină a principiului egalității procesuale a părților și a contradictorialității. Scopul participării petiționarului, dar și al persoanei interesate este clarificarea tuturor circumstanțelor și cercetarea probelor care confirmă prezența sau absența faptelor ce necesită de a fi stabilite [7, p. 267] Faptele ce vor trebui probate reies din specificul procedurii speciale concrete,

Procedura de aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie este una specifică, astfel fiind și normele ce se referă la probațiune. Este o procedură menită să asigure protecția victimelor; prin urmare, acestea sunt solicitate să furnizeze informații cu privire la circumstanțele actului de violență, intensitatea acestuia, durata, consecințele suferite și alte aspecte relevante, care evidențiază necesitatea instituirii măsurilor de protecție. Declarația victimei este suficientă pentru adoptarea ordonanței de protecție, în caz de pericol iminent de comitere a violenței fizice. La cererea instanței de judecată, organul de asistență socială sau poliția pot fi solicitate să prezinte un raport de evaluare privind familia în cauză și presupusul agresor. De asemenea, instanța de judecată poate solicita și alte documente necesare pentru soluționarea justă a cauzei. Observăm că cerințele pentru sarcina probațiunii și suficiența probelor sunt diferite de alte proceduri. Totodată, este de menționat că judecătorul are un rol activ în vederea soluționării acestor cereri.

În procedura privind *suspendarea și retragerea actelor permissive ce vizează activitatea de întreprinzător*, autoritățile și instituțiile abilitate prin lege să emită acte permissive în domeniul activității de întreprinzător pot cere, în cazurile prevăzute de lege, suspendarea sau, după caz, retragerea actelor permissive ce vizează activitatea de întreprinzător. În asemenea cazuri, acestea vor fi obligate să probeze: faptele ce atestă încălcarea de către întreprinzător a condițiilor de desfășurare a activității prevăzute de lege; faptul că întreprinzătorului i-au fost notificate toate încălcările constatate, modul de remediere a deficiențelor identificate și că întreprinzătorul nu a remediat, în termenul stabilit, aceste deficiențe, precum și alte fapte care, în conformitate cu prevederile legii, servesc drept temei pentru sistarea valabilității sau, după caz, retragerea licenței/actului permisiv. Aceste fapte pot fi diverse, în dependență de circumstanțele concrete ale cauzei.

Procedurii în ordonanță îi este caracteristic faptul lipsei litigiului de drept, motiv din care aceasta este considerată a fi un fel al procedurii civile necontencioase. Or, existența acestui litigiu cu privire la un drept care se manifestă prin obiecțiile debitorului duce la anularea ordonanței judecătorești, potrivit art. 353 CPC, și la oferirea posibilității de a examina pretenția creditorului împotriva debitorului în procedură de examinare a acțiunii civile. Procedura în ordonanță este alternativă acțiunii civile, iar alegerea procedurii ține doar de voința persoanei care depune cererea [8, p. 26].

Totodată, în privința sarcinii probațiunii este aplicabilă regula generală de repartizare, astfel creditorul fiind obligat să depună probele pe care le deține împreună cu cere-

rea de eliberare a ordonanței; ulterior, debitorul, dacă prezintă obiecții, va trebui și să le probeze. Creditorul va dovedi, în primul rând, faptul că cerința lui se include în una dintre pretențiile prevăzute de Codul de procedură civilă pentru emiterea ordonanței. Dacă acesta nu va dovedi încadrarea în unul dintre temeiurile prevăzute exhaustiv la art. 345 CPC, această cauză nu va fi examinată în ordonanță. Ulterior, va fi necesar de a dovedi însăși pretenția. Codul de procedură civilă impune, totodată, obligatoriu probarea respectării procedurii prealabile, dar și a faptului că debitorul nu este în afara jurisdicției instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova.

În decursul a 10 zile de la primirea copieii de pe ordonanță, debitorul este în drept să înainteze, prin intermediul oricăror mijloace de comunicare ce asigură veridicitatea obiecțiilor și primirea lor la timp, în instanța care a eliberat ordonanța, obiecțiile sale motivate împotriva pretențiilor admise, anexând probele ce le confirmă. Depunerea obiecțiilor nu este o obligație a debitorului. Dar în cazul în care debitorul decide să iasă din pasivitate, el are sarcina de a proba obiecțiile sale, care se referă nemijlocit la legalitatea și/sau temeinicia pretențiilor creditorului reflectate în ordonanță. Simplul dezacord cu pretențiile nu va fi suficient. Debitorul poate proba pretențiile doar prin mijloace de probă admise de procedura în ordonanță, care limitează probațiunea la înscrieri. Aceste fapte trebuie probate de către debitor, așa încât să creeze dubii suficiente judecătorului, din care acesta ar deduce necesitatea probării pretențiilor și a obiecțiilor într-un proces contradictoriu, adică în acțiunea civilă.

Procedura în insolvență. Legea insolvenței [9] conține prevederi cu referire la sarcina probațiunii în diferite etape ale procedurii de insolvență, astfel: „La etapa intentării procedurii, instanța de insolvență desemnează candidatura administratorului provizoriu, a administratorului insolvenței sau a lichidatorului, propusă de debitor sau de creditorul care a inițiat procedura. În cazul în care debitorul sau creditorul nu prezintă candidatura administratorului/ lichidatorului până la intentarea procedurii, instanța este în drept să numească, în mod aleatoriu, orice persoană din lista administratorilor și a lichidatorilor. În situația în care numirea administratorului sau a lichidatorului s-a efectuat contrar procedurii stabilite, desemnarea este susceptibilă de anulare, la cererea oricărui participant la proces. Sarcina probațiunii revine părții care s-a opus desemnării” (art. 63 alin. 4). În cazul contestării creanțelor, dacă o creanță este contestată de unul dintre creditori, creditorul a cărui creanță se contestă poate aduce dovezi și își poate exercita alte drepturi, pentru a contracara contestațiile. Dacă creanța este întemeiată pe un titlu executoriu sau pe o hotărâre judecătorească, sau pe o hotărâre arbitrală definitivă, sarcina probei contrare aparține contestatarilor (art. 144 alin. 6).

În procedurile considerate *proceduri de control*, în care instanța verifică legalitatea unui act (hotărâre/încheiere), emis de alt organ, neexaminând fondul, sarcina probațiunii e ghidată de principiile regulii generale, doar că nu se vor proba faptele care au generat litigiul, ci doar faptele care fac ca actul emis de alt organ să fie ilegal, deci, în principiu, există o prezumție de legalitate, iar ilegalitatea trebuie dovedită de către părât.

În concluzie, putem afirma că pentru a proba faptele și circumstanțele importante pentru soluționarea justă a cauzei, trebuie să analizăm regulile stabilite pentru examinarea felului de procedura aplicabil respectivei cauze.

Referințe:

1. FODOR, M. *Considerații asupra reglementării probelor în noul Cod de procedură civilă*. In: Dreptul, 2011, nr.12, p. 52. ISSN 1018-0435
2. СИЛЮК, И. Новое в арбитражном процессе: изменения, которые никого не оставят равнодушными. В: *Корпоративный юрист*, 2010, № 12, с. 60-61. ISSN 2311-0090
3. Hotărârea Judecătorei Chișinău din 9 iunie 2022. Dosarele nr. 3-4605/2019, nr. 2-19190127-12-3-29112019-1. [online]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/b848c0cf-f5bb-4c34-af66-30a171877e5f [Accesat: 24.09. 2022]
4. CREȚU, V. Schiță istorică a procedurii civile speciale. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova*, 2002, nr. 6, p. 22.
5. Гражданский процессуальный кодекс Украины от 18.03.2004. [online]. Disponibil: http://kodeksy.com.ua/ka/grajdanskij_protseual_nij_kodeks_ukraini/statja-363.ht [Accesat: 25.09. 2021]
6. БИЧКОВА, С.С. *Цивільний процесуальний кодекс України*: Науково-практичний коментар / . та ін. ; за заг. ред. С.С. Бичкової. [2-ге вид., допов. і переробл.]. Київ: Атіка, 2010, с. 540-541. ISBN 978-966-326-275-8
7. КРЕЦУ, В. Рассмотрение судами дел об установлении фактов, имеющих юридическое значение. В: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Științe juridice*, 2005, № 8, с. 267.
8. ШУЛЕЙКО, Е., ЗАБЛОЦКАЯ, К. Приказное производство в хозяйственном процессе В: *Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь*, 2007, № 11, с. 26. ISSN 2519-4437
9. Legea insolvabilității, nr. 149 din 29-06-2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197, art. 663. ISSN 2587-389 X; E-ISSN: 2587-3903